

Финансирано од
Европска Унија

ГРАЃАНСКИ
РЕСУРСЕН
ЦЕНТАР

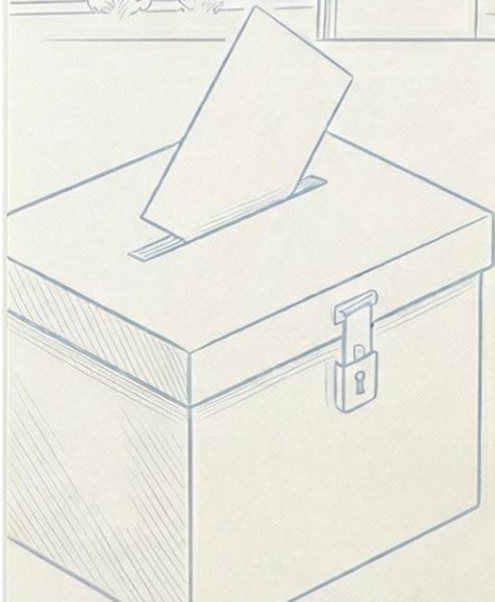
Центар за истражување и анализи

НОВУС

ЛОКАЛНИ ИЗБОРИ 2025 ГОДИНА

МОНИТОРИНГ НА ИНСТИТУЦИОНАЛНАТА ТРАНСПАРЕНТНОСТ И ОТЧЕТНОСТ ВО ИЗБОРНИОТ ПЕРИОД

Февруари 2026

Локални избори 2025 година

-Мониторинг на институционалната транспарентност и отчетност во изборниот период-

Електронско издание: Мониторинг на институционалната транспарентност и отчетност во изборниот период – Локални Избори 2025 година во Република Северна Македонија во рамки на проектот „Изборен Навигатор за зајакнување на демократијата и изборниот процес во С. Македонија“ во рамки на „ЕУ поддршка за Граѓански ресурсен центар – фаза 2“ финансиран од Европската Унија.

Подготвил: Бојан Кордалов, Виш експерт по стратешки комуникации

Издавач: Центар за истражување и анализи НОВУС – Струмица

Датум на издавање: Февруари, 2026

Овој извештај е финансиран од Европската Унија во рамки на проектот „Изборен Навигатор за зајакнување на демократијата и изборниот процес во С.Македонија“, спроведуван од Центар за истражување и анализи НОВУС. Овој проект е субгрант добиен во рамки на „ЕУ поддршка за Граѓански ресурсен центар – фаза 2“ финансиран од Европската Унија. Содржината на извештајот е единствена одговорност на спроведувачот на проектот и не мора да ги одразува ставовите на Европската Унија и на Граѓанскиот ресурсен центар.

СОДРЖИНА:

Вовед / Контекст

- 1. Политичко учество на младите и инклузивност на изборниот процес**
 - 2. Контекст на изборниот процес и јавните перцепции за транспарентноста и отчетноста во рамки на Локалните избори 2025**
 - 3. Транспарентноста како основен столб на демократскиот изборен процес**
 - 3.1 Државна изборна комисија (ДИК)
 - 3.2 Државна комисија за спречување на корупцијата (ДКСК)
 - 3.3 Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (ААВМУ)
 - 3.4 Перцепција на доверба и институционална видливост
 - 3.5 Дигитална транспарентност и изборниот процес
 - 3.6 Учество на млади и маргинализирани групи
 - 3.7 Ризици и системски слабости
 - 4. Транспарентност на финансирањето на изборната кампања и надзорните механизми**
 - 4.1 Препораки за објавување на податоци во следните изборни циклуси
 - 4.2 Основни обврски за финансиско известување
 - 4.3 Институционални улоги
 - 4.4 Проценка на ефективноста на надзорот и координација-Што функционира подобро
 - 4.5 Слабости на системско ниво
 - 4.6 Координација-потенцијал на меморандумот, потребни мерливи резултати
 - 4.7 Јавна перцепција и доверба
 - 4.8 Препораки во насока на подобрување на надзорните механизми во делот на финансирањето на изборните кампањи
 - 5. Перцепција на доверба и институционална видливост**
 - 5.1 Дигитална транспарентност и изборниот процес
 - 5.2 Учество на млади и маргинализирани групи
 - 5.3 Ризици и системски слабости
 - 6. Општи заклучоци**
 - 6.1 Продлабочени препораки по институции
 - 6.1.1 ДИК – дополнителни препораки
 - 6.1.2 ДКСК – дополнителни препораки
 - 6.1.3 ААВМУ – дополнителни препораки
 - 7. Стратешки препораки на системско ниво**
- Заклучок
- Значење на извештајот во контекст на изборната реформа
- Биографија на авторот
- Користена литература / Библиографија

Вовед/Контекст

Институционалната транспарентност е основен предуслов за кредибилни и доверливи избори во Северна Македонија. Транспарентното работење на клучните институции, вклучително и Државната изборна комисија (ДИК), Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (АВМУ), Државната комисија за спречување на корупцијата (ДКСК) и другите надлежни органи, ја зајакнува довербата во изборниот процес. Кога овие институции отворено ги комуницираат своите одлуки, постапки и податоци, се зголемува отчетноста и се намалува просторот за сомнежи и дезинформации.

Во изборен период, институционалната транспарентност се мери и преку квалитетот на комуникацијата со јавноста, медиумите и граѓанските чинители. Инклузивната и разбирлива комуникација, двонасочниот пристап и професионалниот однос со медиумите се особено важни за младите, кои информациите најчесто ги добиваат преку дигитални канали и влијателни јавни актери.

Во македонскиот изборен и политички контекст, кој често и искусливо е обележан со политичка поларизација¹ и променлива, а често и ниска доверба во јавните институции², доследните практики на транспарентност, отчетност и двонасочна комуникација директно придонесуваат за изборната легитимност, поголемо граѓанско учество и демократска стабилност. Дополнително, зајакнувањето на институционалната отвореност ја усогласува Северна Македонија со европските демократски стандарди и ја поддржува пошироката агенда за реформи во управувањето.

Дигиталната платформа „Изборен навигатор“³ ја мапира институционалната архитектура на изборниот процес и ги систематизира законските обврски, рокови и надлежности на релевантните институции, вклучително и на Државната изборна комисија, Министерството за внатрешни работи, општините и други надлежни тела. Во контекст на оваа анализа, податоците и временските рамки прикажани во рамки на платформата⁴ се користат како техничка основа за верификација на институционалната транспарентност и достапноста на информации во изборниот период.

Во согласност со современите практики за мерење транспарентност, како што е Индексот на транспарентност на политичките партии (WFD, 2025)⁵, транспарентноста

¹ ОБСЕ/ОДИХР, Мисија за набљудување на изборите: Локални избори во Северна Македонија во 2025 година, <https://odhr.osce.org/mk/node/599912>

² Институт за демократија „Социетас Цивилис“ (ИДЦС), Јавна перцепција за работата на Собранието: Извештај од фокус групи (декември 2025), <https://idscs.org.mk/mk/2025/12/24/fokus-grupi-sobranie-javna-percepcija/>

³ Центар за истражување и анализи „НОВУС“, Изборен Навигатор: Локални избори 2025 (во рамки на проектот „Изборен Навигатор за зајакнување на демократијата и изборниот процес во С. Македонија“, поддржан од ЕУ), <https://izborennavigator.mk/>

⁴ Центар за истражување и анализи „НОВУС“, Извештај за локалните избори 2025: Мониторинг и анализи (во рамки на проектот „Изборен Навигатор за зајакнување на демократијата и изборниот процес во С. Македонија“, финансиран од ЕУ), декември 2025, <https://izborennavigator.mk/wp-content/uploads/2025/12/Izvestaj-za-lokalni-izbori-dizajniran-so-grafici.pdf>

⁵ Westminster Foundation for Democracy (WFD), Индекс на транспарентност на политичките партии во Северна Македонија, 2025 година, https://www.wfd.org/sites/default/files/2025-12/Indeks%20na%20transparentnost_2025%20MK%20za%20web.pdf

треба да се оценува низ повеќе столба – нормативна поставеност, финансиска отчетност и јавна комуникација. Во ова истражување, слична повеќеслојна методологија се применува и за релевантните институции во изборниот период. Наодите од Индексот на транспарентност 2025 укажуваат на релативно бавен и нееднаков напредок во транспарентноста на политичките субјекти. Особено се забележува дека јавната комуникација често е поактивна од суштинската институционална отчетност. Овој тренд е релевантен и за институциите во изборниот период.

Достапните проценки, вклучително наодите на меѓународните набљудувачки мисии предводени од ОБСЕ/ОДИХР и мониторингот на граѓанските организации, укажуваат дека институционалната транспарентност за време на локалните избори 2025 беше комбинација од формално усогласување со стандарди и постојани структурни предизвици. Меѓународните набљудувачки мисии забележаа дека изборите биле конкурентни и генерално добро администрирани, но истовремено укажаа на правни и регулаторни празнини особено во надзорот на финансирањето на кампањите и поширокото комуникациско опкружување кои влијаат врз перцепцијата за институционалната транспарентност.

Паралелно со тоа, дел од извештаите од мониторингот на граѓанските организации⁶ регистрираат загриженост во врска со користењето на официјалните институционални комуникациски канали за време на кампањата, посочувајќи на нејасни граници меѓу јавното информирање и политичките пораки, што може да ја намали довербата на јавноста во институционалната неутралност и отвореност.

Дополнителни медиумски анализи⁷ го нагласија отсуството на јасни регулаторни рамки за дигиталната изборна комуникација, што дополнително ги усложнува напорите за обезбедување транспарентни и отчетни текови на изборни информации.

Од особена важност се 12-те принципи на добро демократско управување на Советот на Европа⁸, каде демократското учество е во центарот. Тоа подразбира редовни, слободни и фер избори, спроведени без измама и во согласност со националното законодавство и европските стандарди, вклучително Кодексот за добра пракса во изборните прашања на Венецијанската комисија. Воедно, граѓаните треба да бидат активно вклучени во процесите на одлучување, со инклузивен пристап што обезбедува рамномерна застапеност и вклученост на ранливите групи. Одлуките треба да ја одразуваат волјата на мнозинството, со заштита на правата на малцинствата, во средина што ги гарантира слободите на изразување, собирање и здружување.

⁶ Фондација Метаморфозис, Институционална и општинска комуникација на Фејсбук и нивните официјални веб-страници за време на кампањата за локалните избори во 2025 година во Северна Македонија, https://metamorphosis.org.mk/en/izdanija_arhiva/institutional-and-municipal-communication-on-facebook-and-their-official-webpages-during-the-2025-local-election-campaign-in-north-macedonia/

⁷ Цивика мобилитас, Медиумско известување и покривање на социјалните мрежи за македонските локални избори 2025, <https://civicamobilitas.mk/wp-content/uploads/2025/11/media-and-social-media-coverage-of-macedonian-local-elections-2025-15-sep-3-nov-2025.pdf>

⁸ Совет на Европа, 12 принципи на добро демократско управување, <https://www.coe.int/en/web/centre-of-expertise-for-multilevel-governance/12-principles>

Јавниот живот е изграден врз слободите на изразување, собирање и здружување, создавајќи средина каде што може да се постигне консензус за најдобриот интерес на целата заедница.

За таа цел, оваа Публикација ги презентира резултатите од мониторингот на институционалната транспарентност и комуникација за време на изборната кампања за локалните избори во 2025 година во Северна Македонија. Мониторингот има за цел да ја оцени перцепцијата транспарентноста, довербата и фер спроведувањето на изборите преку активностите на клучните натпартиски и независни јавни институции.

1. Политичко учество на младите и инклузивност на изборниот процес

Политичкото учество на младите се однесува на нивно активно и информирано вклучување во демократските процеси и јавното донесување одлуки, како преку институционални механизми, така и преку граѓански активности. Тоа е клучно за демократска легитимност, долгорочна одржливост на политиките, социјална кохезија и отпорност на политичка манипулација и поларизација.

Изборите се најчестиот конвенционален начин на политичко учество, а зголемувањето на излезноста на младите гласачи претставува и предизвик и можност за активно вклучување во политичкиот живот. Младите имаат можност не само да гласаат, туку и да бидат избрани за пратеници, градоначалници или советници, што претставува конкретен пример за нивно политичко учество.

Локалните избори 2025 треба да се оценуваат во однос на европските стандарди за локална демократија, транспарентност и младинска вклученост. Според стандардите на Конгресот на локални и регионални власти на Советот на Европа⁹, фер локалните избори подразбираат транспарентна администрација, еднаков пристап до информации и спречување на злоупотреба на јавни ресурси. Овие елементи се клучни индикатори за институционална отчетност во изборен период. Конгресот на Советот на Европа го нагласува значењето на структурирана вклученост на младите во локалното одлучување, вклучително преку младински совети и консултативни механизми. Во изборен период, транспарентноста на институциите треба да обезбеди еднаков пристап до информации и активно учество на младите гласачи и кандидати.

Учеството на младите во локалните избори претставува критична компонента на демократската консолидација, бидејќи општинското управување директно влијае врз социо-економските можности и квалитетот на животот на младите. Зајакнувањето на институционалната транспарентност, обезбедувањето фер медиумско претставување и промовирањето на механизми за отчетност се суштински за градење доверба и охрабрување на одржливо младинско вклучување во локалните демократски процеси.

Според четвртата по ред студија „Социо-политичко учество на младите во Северна Македонија“ спроведена во 2023 година од Вестминстер фондацијата за демократија

⁹ Конгрес на локални и регионални власти, Официјална страница за изборно набљудување (Congress of Local and Regional Authorities, Council of Europe, Election Observation Missions), <https://www.coe.int/en/web/congress/observation-des-elections>

(WFD), резултатите покажуваат дека младите сè уште се соочуваат со сериозни бариери за активно вклучување во општеството, особено во политичките и економските процеси. Истражувањето нотира дека иако постои висок декларативен интерес за изборно учество, кај младите е видлив тренд на опаѓање на редовноста при гласањето. Позитивен е податокот дека вкупно 90% од младите некогаш учествувале на избори, но само 59% изјавиле дека „секогаш гласаат“, што претставува пад од 5% во споредба со 2019 година. Дополнително, 31% од младите гласаат само повремено, додека на прашањето дали би го оствариле своето право на глас доколку изборите се одржат утре, 63,8% одговориле потврдно ¹⁰. Овие бројки укажуваат на потребата од зголемена институционална транспарентност и отчетност со цел да се врати довербата на младите во демократските процеси пред Локалните избори 2025 година.

Перцепцијата за транспарентен и фер изборен процес е еден од факторите што влијае врз излезноста и активното учество на младите гласачи.

Инклузивноста на изборниот процес подразбира обезбедување еднакви можности за учество на сите полнолетни граѓани во изборите. Тоа значи дека секој има право слободно да учествува во изборниот процес, без дискриминација врз основа на пол, род, етничка или национална припадност, попреченост, боја на кожа, потекло, ниво на образование, социјален статус или верски и политички убедувања.

Младинското учество и активизам подразбираат и активности за подобрување на можностите за лицата со попреченост во изборниот процес. Тие се соочуваат со бројни предизвици при учеството во општествениот живот. Иако во Северна Македонија не постои сеопфатен регистар, глобалните проценки на СЗО покажуваат дека околу 15% од населението има некаква форма на попреченост. Применувајќи ја оваа статистика врз младата популација во земјата (18-29 години), се проценува дека околу 40.000 млади лица со право на глас живеат со одреден вид попреченост. Нивното вклучување бара институционална отчетност и физичка и информациска пристапност на изборниот процес, согласно стандардите на ОБСЕ/ОДИХР¹¹.

Исто така, иако изборниот процес беше конкурентен, статистичките податоци покажуваат ограничена вклученост и на жените како кандидати за градоначалнички, што дополнително укажува на потребата од подобрена инклузивност и отчетност на институциите за активна партиципација на млади и маргинализирани групи. Оттука, транспарентноста¹² не само што гради доверба во институциите, туку таа е и клучен предуслов за зголемено учество на младите, жените и другите помалку преставени групи на граѓани во политиката и изборните процеси. Отворените и отчетни процеси го

¹⁰ Вестминстер фондација за демократија (WFD), Четврта студија за социо-политичко учество на младите во Северна Македонија, 2023, <https://www.wfd.org/what-we-do/resources/fourth-study-socio-political-participation-youth-north-macedonia>

¹¹ За стандардите за инклузивност види: ОБСЕ/ОДИХР, Прирачник за набљудување на изборната администрација, Варшава, 2021. Проценката за бројот на млади лица со попреченост е изведена врз основа на глобалните извештаи на СЗО (15%) и податоците од Пописот на населението во РСМ 2021, <https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/4/a/482957.pdf>

¹² Програма за поддршка на изборните реформи, Жените во локалната политика: Предизвици и можности, 2025 година, <https://electoralsupportprogramme.mk/women-in-local-politics/>

намалуваат просторот за фаворизирање и дискриминација, и создаваат средина каде што жените можат рамноправно да учествуваат, да водат и да бидат слушнати.

Според податоците на Меѓународната мисија за набљудување на Локалните избори 2025 на ОБСЕ/ОДИХР, биле регистрирани вкупно 10.490 кандидати на 577 листи за општински совети, поднесени од 27 партии, 6 коалиции и 65 групи избирачи. Сите кандидатски листи ги исполниле барањата за родова застапеност, при што жените сочинувале околу 45% од сите кандидати за советници и биле носители на 107 листи. Меѓу кандидатите за градоначалници, од 309 вкупно, само 32 биле жени, а Мисијата¹³ забележала многу мал број кандидати со попреченост¹⁴.

Дополнително, Мисијата на ОБСЕ/ОДИХР забележала дека националните радиодифузери ја почитувале својата обврска за пристапност во програмите за лица со попреченост, а ДИК обезбедил помошни алатки како тактилни рамки и специјални паравани, како и едукација на гласачите преку македонски знаковен јазик. Набљудувањата од кампањата покажуваат дека од 98 следени настани, 69 биле пристапни за лица со попреченост, на само еден било обезбедено толкување на знаковен јазик, а учеството на младите просечно изнесувало 20 проценти, додека жените сочинувале 33 проценти од публиката¹⁵.

Според анализата на јавно достапните платформи и информации на Државната изборна комисија¹⁶, перцепцијата на гласачите за транспарентноста, довербата и фер спроведувањето на изборите е комбинација од позитивни оценки за напорите за инклузивност и достапност, и критички осврти кон одредени ограничувања и административни одлуки. Ова укажува на тоа дека и покрај евидентните заложби за спроведување инклузивен и транспарентен процес, сепак постои значителен простор за унапредување на јавната доверба и обезбедување еднаков третман за сите учесници во изборниот процес.

¹³ ОБСЕ/ОДИХР, Локални избори во Северна Македонија: Извештај на мисијата за процена на потребите, 2025, <https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/1/c/599930.pdf>

¹⁴ ОБСЕ/ОДИХР, Република Северна Македонија: Локални избори, прв круг, 19 октомври 2025 – Изјава за прелиминарни наоди и заклучоци (Statement of Preliminary Findings and Conclusions), дел „Campaign“, <https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/300360/North%20Macedonia%20-%20Local%20Elections%2C%2019%20October%202025%2C%20OSCE%20Preliminary%20findings%20and%20conclusions.pdf>

¹⁵ ОБСЕ/ОДИХР, Република Северна Македонија: Локални избори, прв круг, 19 октомври 2025 - Изјава за прелиминарни наоди и заклучоци (Statement of Preliminary Findings and Conclusions), 20 октомври 2025, <https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/300360/North%20Macedonia%20-%20Local%20Elections%2C%2019%20October%202025%2C%20OSCE%20Preliminary%20findings%20and%20conclusions.pdf>

¹⁶ Државна изборна комисија (ДИК), Резултати и извештаи од Локални избори 2025, <https://www.sec.mk/lokalni-izbori-2025/>

2. Контекст на изборниот процес и јавните перцепции за транспарентноста и отчетноста во рамки на Локалните избори 2025

Институционалната транспарентност и отчетност беа клучните точки на набљудување во текот на локалниот изборен циклус во 2025 година. Перцепцијата на довербата¹⁷ во изборните институции во Северна Македонија покажува знаци на умерено подобрување, при што довербата во Државната изборна комисија (ДИК) е зголемена од околу 34% на 37,3%. Иако ова укажува на позитивно поместување, недовербата сè уште останува релативно висока, што го нагласува јазот помеѓу институционалните процедури и граѓанските очекувања.

Меѓународните набљудувачи, предводени од Мисијата на ОБСЕ/ОДИХР¹⁸, оценија дека изборите во 2025 година беа генерално конкурентни, овозможувајќи им на гласачите информиран избор. Сепак, јавната перцепција за транспарентноста често беше под влијание на детектираните слабости во законската рамка и недоволно ефикасната контрола врз финансирањето на кампањите. Иако фундаменталните права главно се почитуваа, политичката поларизација и правните празнини во изборната регулатива оставија простор за сомнеж во целосниот фер третман на сите учесници.

Клучна алка во јавната перцепција за инклузивност е пристапот на ранливите групи до изборниот процес. Посебен предизвик претставува учеството на младите лица со попреченост. За овие граѓани, транспарентноста не е само достапност до информации, туку и физичка и техничка пристапност на гласачките места и материјали, што е суштински критериум за отчетноста на изборната администрација.

Дополнително, јавната дебата во онлајн просторот во 2025 година беше оптоварена со сексистички изјави и дигитални напади насочени кон жените кандидати. Иако квотите обезбедија 45% застапеност на жените на советничките листи, кај градоначалничките кандидатури се забележува драстичен пад – од 309 кандидати, само 32 беа жени. Овој дисбаланс, каде само една жена беше избрана за градоначалник во првиот круг, ја обликува јавната перцепција за политиката како простор кој сè уште не е целосно инклузивен и еднаков.

Некои од истражувањата на јавното мислење¹⁹ спроведени кон крајот на 2025 година потврдуваат дека граѓаните ги поврзуваат политичките процеси со силна партиска контрола и недоволна отчетност на локалните власти. Апатијата кај младите и ниската излезност во одредени општини се директна последица на сомнежот дека системот е доволно транспарентен за да го заштити нивниот глас.

¹⁷ Совет за регионална соработка (RCC), Balkan Barometer 2025: Public Opinion Survey, 2025, <https://www.rcc.int/files/user/docs/526be4ca2a16abdcf8d0cd088eee473f.pdf>

¹⁸ ОБСЕ/ОДИХР, Северна Македонија, Локални избори 2025: Извештај на мисијата за набљудување на изборите, 2025, <https://odhr.osce.org/odhr/elections/599912>

¹⁹ Фондација Метаморфозис, Институционална и општинска комуникација на Фејсбук и нивните официјални веб-страници за време на Локалните избори 2025, https://metamorphosis.org.mk/en/izdanija_arhiva/institutional-and-municipal-communication-on-facebook-and-their-official-webpages-during-the-2025-local-election-campaign-in-north-macedonia/

Во таков контекст, проектите како „Изборен Навигатор“²⁰ служат како коректив, преведувајќи ги сложените административни податоци во лесно разбирливи информации за граѓаните, со цел враќање на довербата во демократскиот процес.

3. Транспарентноста како основен столб на демократскиот изборен процес

Транспарентноста, отчетноста и двонасочната комуникација претставуваат клучни предуслови за функционална демократија. Тие не се само нормативни принципи, туку оперативни механизми преку кои граѓаните добиваат навремени и разбирливи информации, носат информирани одлуки и ја следат работата на институциите. Во изборен контекст, транспарентноста има дополнителна тежина: таа директно влијае врз перцепцијата за фер процес, еднаквост на кандидатите и доверба во резултатите.

Во рамките на процесот на европската интеграција, Северна Македонија е обврзана да ги унапредува стандардите на отворено управување, владеење на правото и институционален интегритет. Изборната администрација и регулаторните тела се меѓу највидливите показатели за институционална зрелост во оценките на меѓународните набљудувачи.

Во овој извештај транспарентноста и отчетноста се оценувани врз основа на јавно достапни извори, со јасно дефинирани индикатори како што се: достапност и ажурирање на информации, јавност на седници и одлуки, навремена реакција по пријавени нерегуларности, видливост на резултатите од постапувањето, комуникација со јавноста и граѓанскиот сектор.

3.1 Државна изборна комисија (ДИК)

Општ преглед

Државната изборна комисија (ДИК) е централниот орган одговорен за организација и спроведување на изборите. Нејзината улога е клучна за кредибилитетот на целиот изборен процес.

За време на локалните избори 2025, седниците на ДИК беа јавно достапни и се пренесуваа онлајн, што претставува позитивен чекор кон институционална отвореност. Редовно беа објавувани соопштенија, ажурирања за излезноста и технички информации поврзани со изборниот ден.

Ниво на транспарентност

Транспарентноста се одликува со позитивни аспекти во однос на отвореноста кон општата јавност, но со простор за унапредување во делот на проактивната комуникација.

²⁰ Центар за истражување и анализи „НОВУС“, Изборен Навигатор: Локални избори 2025 (во рамки на проектот „Изборен Навигатор за зајакнување на демократијата и изборниот процес во С. Македонија“, поддржан од ЕУ), <https://izborennavigator.mk/>

Меѓународните набљудувачи, исто така, нотираат дека пристапот до одредени процеси бил ограничен преку интерни покани наместо јавни објави, што укажува на потреба од дополнително институционално отворање.

Клучни предизвици

Потреба од целосно разбирлива комуникација за пошироката јавност;

Проширување на степенот на едукативни активности и вештини за креирање на таргетирани пораки кон младите гласачи;

Потреба од структурирана стратегија за дигитална транспарентност и вклучување на влијателни личности во процесот на подготовка и спроведување на изборите.

Препораки за ДИК

Усвојување и ажурирање на формална стратегија за јавна комуникација за изборни периоди;

Проактивно објавување на сите покани и документи во реално време и повици за вклучување и нивно онлајн следење/коментирање;

Развивање посебни информативни сегменти за млади гласачи и гласачи кои за прв пат гласаат;

Воспоставување интерактивна апликација и други дигитални платформи за следење на изборните активности.

3.2 Државна комисија за спречување на корупцијата (ДКСК)

Општ преглед

Државната комисија за спречување на корупцијата (ДКСК) има клучна надзорна функција во однос на потенцијалната злоупотреба на јавни ресурси, судир на интереси и финансирање на изборната кампања.

Во текот на изборниот циклус за Локалните избори 2025 беа разгледани повеќе предмети на јавни седници и беа објавувани соопштенија за постапување.

Ниво на транспарентност

Транспарентноста се одликува со силен формален аспект (јавни седници, објавени препораки), но со ограничена видливост на конкретните исходи од постапките и дигитални платформи за вклучување на заинтересираната јавност во реално време.

Клучни предизвици

Потреба од јавна видливост лесно лоцирање на конечните резултати и препорачани мерки;

Наместо реактивен, постојано спроведување на проактивен комуникациски пристап;

Неопходност од темелно објаснување на процедурите за пријавување и заштита и кој е јавниот интерес за граѓаните и важноста на улогата на ДКСК за време на изборните процеси.

Препораки за ДКСК

Јавно објавување на статусот и исходот од сите предмети поврзани со избори. Дополнително, сумирање на препораките, ставање на дигитален увид и овозможување на нивно кометирање и дополнување врз основа на јавна дискусија и дебата;

Креирање посебна изборна секција или потстрана на веб-страницата со ажурирања во реално време и можност за вклучување на сите заинтересирани страни;

Проактивна кампања за информирање на граѓаните и особен фокус на младите за механизмите за пријавување злоупотреби и важноста од граѓанската вклученост во ваквите процеси;

Подобрување на комуникацијата со јавноста и транспарентноста на податоците поврзани со финансирањето на изборните кампањи преку визуелни дизајнирани извештаи според дигиталните трендови за комуникација со јавноста и младите гласачи.

3.3 Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (АВМУ)

Општ преглед

Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (АВМУ) е надлежна за мониторинг на медиумското известување и платеното политичко рекламирање.

За време на кампањата беа објавувани дневни и периодични извештаи за медиумската рамнотежа, како и редовни информации за онлајн кампањи.

Ниво на транспарентност

Транспарентноста е висока во формален аспект, поради редовниот мониторинг и објавување извештаи, но со можност за пошироко општествено влијание доколку се замени главно техничкиот карактер на комуникацијата со јавноста.

Клучни предизвици

Потреба од поголема разбирливост на извештаите за пошироката јавност;

Проширување на јавна комуникација за последиците од утврдените неправилности и важноста од нивно превенирање;

Потреба од засилено информирање за остварениот мониторинг на дигиталните платформи.

Препораки за ААВМУ

Поедноставување и „преведување“ на техничкиот јазик на извештаите за јавноста, како и ставње акцент на нивна визуелизација според новите дигитални трендови и навики на восприемање на информациите од страна на јавноста и особено младата популација;

Систематизирано објавување на сите преземени мерки и санкции поврзани со изборните процеси и активности;

Проширување на мониторингот на дигиталните медиуми и социјалните платформи, без можност за загрозување на слободата на интернет просторот и дополнително регулирање кое не е дел од европската демократска норматива и пракса.

Развивање дополнителни механизми за медиумска, дигитална и ВИ писменост поврзани со изборните процеси наменети за општата јавност, но со посебен акцент и цел за вклучување на младите во овој тип на активности.

4. Транспарентност на финансирањето на изборната кампања и надзорните механизми

Транспарентноста на изборното финансирање е една од најважните елементи за овозможување на фер изборен натпревар, интегритет и јавна доверба. Во рамките на Локалните избори 2025 се пројавија системски слабости како што се фрагментирана објава на податоци, како и нееднаква видливост и слаб капацитет за навремен надзор и санкционирање. ОБСЕ/ОДИХР²¹ констатира дека транспарентноста на финансирањето на изборните кампањи се одразила негативно поради законски недостатоци и ограничен капацитет, односно овластувања на надзорните тела.

Дополнително, се нотира дека значаен дел од учесниците не ги поднеле првите меѓуизвештаи, што ја намалува смислата на „навремено“ информирање на јавноста во тек на кампањата.

Методолошка напомена

Ова поглавје се темели на јавно достапни, официјални извори и документи за Локалните избори 2025 во Северна Македонија: објавени финансиски извештаи и извештаи од Државен завод за ревизија (ДЗР)²², информации и регистри од Државна комисија за спречување на корупцијата (ДКСК), материјали од Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (ААВМУ), како и релевантни упатства и образци објавени од Министерство за финансии. Исто така, користени се и наоди од

²¹ ОБСЕ/ОДИХР, Мисија за набљудување на изборите: Локални избори во Северна Македонија во 2025 година, <https://odhr.osce.org/mk/node/599912>

²² Државен завод за ревизија (ДЗР), Изборни процеси: Локални избори 2025 - Финансиски извештаи и ревизија, 2025, <https://dzt.mk/mk/izbori/lokalni-izbori>

4.1 Препораки за објавување на податоците во следните изборни циклуси со цел подобрување и полесно обезбедување на надворешен мониторинг и анализи:

а) Јавно достапните податоци да бидат во лесно читливи и преработливи формати и унифицирани форми на објавување, бидејќи дел од нив сега се често во PDF формат и недоволно јасно и лесно структурирани;

б) Потреба од изработка и генерирање на консолидиран „краен“ институционален извештај што би ги сумирал наодите од сите ревизии, контроли, а дополнително и исходи од санкционира. Сега постои поединечна објава на податоците во овој дел, според надлежностите на клучните институции, што ја задоволува законската рамка, но синтетизируваниот пристап би ја зголемил транспарентноста, како и бројот на заинтересирани надворешни чинители кои сакаат да ја обработуваат и мониторираат изборната транспарентност;

в) Јасно поставување на сервер со бази на податоци на јавен/национален сервер со цел безбедно чување, намалување на опасноста од сајбер напади и повисока дигитална безбедност на податоците. Од пребаруваните податоци, дел упатуваат кон надворешно хостирани линкови кои може да имаат ограничувања за пристап во момент на преглед или нивната важност да истечен по одреден временски период.

Како позитивна насока во оваа смисла потребно е да се наведе продлабочувањето на меѓусебната соработка помеѓу ДИК, ДКСК и ДЗР²⁴ која правно се заокружи во пресрет на кампањата за Локалните избори 2025 преку заедничко потпишување на Меморандум за соработка помеѓу овие три клучни институции во делот на мониторирањето на изборите и изборните кампањи.

4.2 Основни обврски за финансиско известување

Правниот аспект предвидува учесниците во изборна кампања да поднесуваат финансиски извештаи за примени донации и за вкупните приходи/расходи во кампањата, согласно динамика и институционална дистрибуција утврдена во Изборниот законик (упатно посочено преку членови 84-б и 85 во официјални материјали за обрасци и рокови)²⁵.

²³ Совет на Европа (Европски комитет за демократија и управување, CDDG), Насоки за финансирање на политичките кампањи, Декември 2025, <https://rm.coe.int/eccd-guidelines-on-political-campaign-finance-dec2025/488029c46b>

²⁴ Државна изборна комисија (ДИК), Соопштение бр. 30: Потпишан Меморандум за соработка во пресрет на претстојните Локални избори, 2025, <https://www.sec.mk/soopshtenie-30/>

²⁵ Министерство за финансии на Република Северна Македонија, Образец за финансиски извештај на учесниците во изборната кампања за Локални избори 2025 година, 2025, <https://finance.gov.mk/mk-MK/oblasti/obrazec-za-finansiski-izvestaj-na-ucesnicite-vo-izbornata-kampanja/obrazec-za-finansiski-izvestaj-na-ucesnicite-za-lokalni-izbori-2025-godina>

Формуларите и подзаконските технички правила за извештаите (обрасци за примени донации и вкупен финансиски извештај со спецификација) се поврзуваат и со Правилник објавен во „Службен весник“ (бр. 84/2024) и се наведени како дел од законската регулатива за избори²⁶.

Почитувањето на овие законски рокови и објавувањето на финансиските податоци е основен индикатор за транспарентноста на политичките субјекти, што е предмет на мониторинг во рамки на оваа анализа.

4.3 Институционални улоги

Преглед на одговорности во делот на транспарентноста и финансирањето на политичките кампањи од страна на клучните институции кои се предмет на оваа Анализа:

Државната изборна комисија (ДИК) има системска улога во администрирање на изборниот процес и, во делот на медиумско рекламирање финансирано од државниот буџет, се јавува како точка на регистрација на медиуми/нивни ценовници и како канал за распределба/рефундација на средства за платено политичко рекламирање (ППР), врз основа на мониторинг податоци од ААВМУ.

Државната комисија за спречување на корупцијата (ДКСК) е надлежна за постапување по прашања поврзани со злоупотреба на јавни ресурси и изборни прекршоци во доменот на спречување корупција: Во изборен период, ДКСК воспоставува и регистрира за службени ресурси (пример: регистар за службени возила²⁷) со цел превенција и јавен увид.

Државен завод за ревизија (ДЗР) објавува финансиски извештаи на учесниците и има клучна улога во ревизорскиот/надзорниот сегмент на изборното финансирање. Дополнително, ДЗР презема и едукативни активности за учесниците за квалитетно и транспарентно известување.

Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (ААВМУ) го мониторира медиумско претставување и платеното политичко рекламирање (ППР), објавува извештаи за емитовано ППР и учествува во системот на отчетност за државно финансирано политичко рекламирање.

Во европски рамки, суштината на транспарентен и одговорен систем за финансирање на изборни кампањи се состои од: јасни правила за извори/трошоци, навремено и

²⁶ Државен завод за ревизија (ДЗР), Законска регулатива за финансирање на изборни кампањи, 2025, <https://dzt.mk/mk/politika/izbori/zakonska-regulativa>

²⁷ Државна комисија за спречување на корупцијата (ДКСК), Само 42% од институциите доставија податоци до ДКСК: Анализа на институционалната одговорност, 2025, <https://dksk.mk/mk/%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%BE-42-%D0%BE%D0%B4-%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D0%B8%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D0%B4%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82/>

лесно-пристапно објавување, независен надзор со реални овластувања и санкции, како и функционална координација меѓу институциите (вклучително и унифицирани или лесно пребарливи заеднички дигитални платформи за објава).

4.4 Проценка на ефективността на надзорот и координацијата - Што функционира подобро?

Прво, како што веќе нагласивме, постои евидентен институционален исчекор во насока на координација: ДИК²⁸, ДКСК и ДЗР потпишуваат меморандум со цел непосредна соработка, размена на информации и навремено постапување по утврдени неправилности. Ова дефинитивно претставува позитивен сигнал дека институциите ја препознаваат потребата од поврзување и посилна меѓуинституционална координација во изборниот надзор.

Второ, ДЗР практично вложува во капацитети²⁹ преку едукација за финансиско известување на учесниците, што директно може да ја подобри точноста и комплетноста на извештаите со фокус на превентивен пристап.

Трето, ААВМУ обезбедува мониторинг и извештаи за емитовано ППР³⁰, со што постои барем основа за проверка на дел од расходите (политичко рекламирање во медиуми) во однос на правилата.

4.5 Слабости на системско ниво

Клучната слабост е дека надзорот е силно зависен од навременост и комплетност на меѓуизвештаите, а токму тука ОБСЕ/ОДИХР³¹ нотира масовна неусогласеност (неподнесување на првиот меѓуизвештај од речиси две третини од учесниците).

Со други зборови, доколку транспарентноста се активира „по завршувањето на изборите“ (преку финални извештаи и ревизии), тогаш јавноста останува со слаб увид во реално време, а тоа ја намалува превентивната функција на контролата и мониторингот.

Втора слабост е фрагментацијата на отчетноста: различни институции објавуваат различни делови од истиот корпус (финансиски извештаи, регистри на ресурси, мониторинг на ППР), без усогласен или синтетички пристап што на едноставен начин ќе

²⁸ Државна изборна комисија (ДИК), Соопштение бр. 30: Потпишан Меморандум за соработка во пресрет на претстојните Локални избори, 2025, <https://www.sec.mk/soopshtenie-30/>

²⁹ Државен завод за ревизија (ДЗР), Едукација за финансиско известување на учесниците во изборната кампања за Локалните избори 2025, <https://dzt.mk/mk/251001-edukacija-za-finansisko-izvestuvane-na-uchescnite-vo-izbornata-kampana-za-lokalnite-izbora>

³⁰ Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (АВМУ), Извештај за платено политичко рекламирање во вториот круг од Локалните избори 2025: <https://avmu.mk/wp-content/uploads/2025/11/Извештај-за-ППР-во-вториот-круг-од-Локалните-избори-2025.pdf>

³¹ ОБСЕ/ОДИХР, Мисија за набљудување на изборите: Локални избори во Северна Македонија во 2025 година, <https://odihr.osce.org/mk/node/599912>

прикаже: „кој пријавил што“, „кој доцни“, „кои постапки се отворени“, „каков е исходот“ и слично.

Трета слабост е ограничената техничка пристапност: податоците се претежно PDF/скенирани верзии, што ја намалува можноста за независна обработка, брза и сеопфатна новинарска анализа и граѓански надзор. Ова е спротивно на современите европски трендови за отворени податоци и дигитални портали, кои Советот на Европа експлицитно ги препорачува како механизам за јакнење транспарентност и доверба.

4.6 Координација: потенцијал на меморандумот, но потребни мерливи резултати

Меморандумот за соработка меѓу трите институции (ДИК, ДКСК и ДЗР) е позитивен исчекор, но неговата вредност и ефекти ќе се мерат преку:

- а) Брзина на размена на податоци и постапување по индикации (вклучително и злоупотреба на јавни ресурси), компаративно за Локалните избори 2025 и следните избори во Северна Македонија;
- б) Усогласување на објавата и систематско-синтетички пристап во извештаите и комуникацијата со јавноста (еднакви рокови, единствен формат, јасни метаподатоци); и
- в) Транспарентен целокупен процес од пријава/индикација до исход (одлука/санкција/затворање предмет) и брзина, односно навременост во комуникацијата со медиумите и општата јавност.

4.7 Јавна перцепција и доверба

Меѓународните набљудувачи ја ставаат темата за финансирање на изборните кампања во поширок контекст на јавна разочараност од политиката и перцепции за корупција, при што финансирањето и злоупотребата на ресурси се меѓу главните фактори што го намалуваат легитимитетот на процесот.

Во таква средина, транспарентноста не е само административна обврска, туку механизам за обновување на довербата: ако граѓаните не можат лесно да видат кој финансира, на што се трошат средствата и дали правилата важат подеднакво за сите, тогаш и секоја друга реформа (дигитализација, комуникации, младинско учество) ќе има ограничен ефект проследен со нецелосна или делумна доверба во изборните процеси.

Советот на Европа ³² во најновите насоки подвлекува дека правилата за фер, транспарентно и отчетно финансирање го зајакнуваат изборниот интегритет и ја засилуваат јавната доверба, но само ако надзорните тела имаат јасен мандат, ресурси и

³² Совет на Европа (Европски комитет за демократија и управување, CDDG), Насоки за финансирање на политичките кампањи, Декември 2025, <https://rm.coe.int/eccd-guidelines-on-political-campaign-finance-dec2025/488029c46b>

извршни овластувања, а јавноста има пристап до податоци преку дигитални платформи и стандардизирани шаблони.

4.8 Препораки во насока на подобрување на надзорните механизми во делот на финансирањето на изборните кампањи

Оперативно и техничко подобрување - Еден портал за комуникација со јавноста

- Единствен јавен портал за изборно финансирање и ППР: место каде што медиумите/јавноста ќе има лесно „пребарливи“ листи на сите учесници, рокови, статус на поднесени извештаи (поднесено/во рок/доцни/неподнесено), како и линкови до документите;
- Објава на извештаи и документи во отворени и лесно „пребарливи“ формати и целосно усогласена структура (покрај PDF документи) за основните ставки: приходи по извор, расходи по категорија, износи за ППР по медиум, агрегати по општина/учесник и слично. *Советот на Европа експлицитно ги поддржува дигиталните платформи и јавните пристапни портали како алатка за транспарентност и доверба;*
- Стандардизирани метаподатоци и единствен идентификатор за секој учесник (партија/коалиција/група избирачи/кандидат), за да се избегне раздвоеност на документите по институции и да се овозможи автоматско поврзување на извештаи, пријави и исходи.

Зајакнат надзор на финансирањето во тек на кампања - Информации во „реално време“ наместо пост-фактум

- Валидација на меѓуизвештаи (не мора целосна ревизија, но минимум контрола на комплетност и логичка конзистентност) и јавно означување доколку обврската не се испочитува;
- Протокол за итна размена на податоци меѓу ДЗР, ДКСК, ДИК, ААВМУ (како оперативна рамка за дополнување на веќе потпишаниот меѓуинституционален Меморандум за соработка) со конкретни рокови, формати, јавни индикатори за постапување и слично;
- Зајакнување на компонентата за приватност и GDPR: при објавување во целост да се редуцира/маскира лична контакт-информација што не е нужна за јавен интерес, бидејќи тековниот начин на објава понекогаш содржи лични податоци како прилог на целосно скенирани материјали.

Предлог на законски и системски измени - Фер правила и јасен надзор

- Прецизирање на надлежности и санкции во Изборниот законик/поврзани закони за да се намали правната неодреденост и да се зголеми извршноста - ОБСЕ/ОДИХР нотира ограничени капацитети и овластувања на надзорните тела како фактор што ја намалува транспарентноста;

- Реформа на моделот за државно финансирано политичко рекламирање - ППР со цел за да се ублажи системското фаворизирање и да се намали ризикот од зависност на медиумите од државни средства (критериуми, јавна методологија, независна проверка);
- Јасни правила за дигитални кампањи и онлајн рекламирање (вклучително „алгоритамско рекламирање“ и трети страни), усогласени со европските стандарди и насоки за справување со нови ризици (нетранспарентно онлајн финансирање, посредници, прикриени кампањи).

На крајот на ова поглавје кое се занимава со транспарентноста на изборното финансирање и надзорните механизми би можеле да сумираме дека Локалните избори 2025 покажуваат дека формалната транспарентност постои и се развива. Сепак, без дигитална структурираност, навремена комплетност и јасен „патоказ кон јавноста“ од пријава до исход, таа останува ограничено употреблива за јавен надзор. Од европска перспектива, приоритет е поместување од „објавено = транспарентно“ кон „разбирливо, споредливо и навремено = транспарентно“, со надзорни тела што имаат капацитет и извршност, и со дигитални механизми што ја претвораат транспарентноста во реална јавна контрола.

5. Перцепција на доверба и институционална видливост

Транспарентноста не се мери исклучиво преку формалната достапност на документи, туку во голема мера и преку перцепцијата на јавноста дали и колку институциите се отворени за јавноста, достапни и отчетни. Анализата на комуникацијата на клучните институции покажува дека постои јаз меѓу формалната транспарентност и јавната перцепција.

Пример, иако седниците на ДИК се јавно достапни, нивната содржина често останува техничка и недоволно разбирлива за просечниот граѓанин. Недостатокот на визуелизирани податоци, поедноставени објаснувања и интерактивни формати кои ги изискуваат современите дигитални трендови ја ограничува реалната вклученост на граѓаните, а особено на младата популација и корпусот на млади гласачи.

Слично, кај ДКСК и ААВМУ формалната отчетност не секогаш се преведува во јавна доверба. Перцепцијата за ефикасноста на институциите е директно поврзана и со видливоста на конкретните резултати како што се изречени санкции, исправки, преземени мерки и слични активности кои во себе содржат конкретни и јасни акции или препораки за следни чекори.

Оттука, транспарентноста мора да се третира како комуникациски процес, а не само како административна обврска. **Дополнително, неопходно е систематизирање на корпусот на транспарентност, отчетност и принципи на двонасочна комуникација како општи насоки и правила за функционирање на клучните институции во секој од изборните циклуси.**

5.1 Дигитална транспарентност и изборниот процес

Локалните избори 2025 се одвиваа во контекст на значително зголемена дигитална комуникација. Социјалните мрежи и онлајн платформите продолжуваат да вршат силно влијание врз политичката кампања, особено видливо кај младите гласачи.

Сепак, институционалната комуникација остана доминантно еднонасочна и традиционална. Фејсбук беше најактивниот дигитален канал кај повеќето институции, додека отсутствуваше стратегиско присуство на платформи што денес се популарни кај младите (Instagram, TikTok, YouTube и слично).

Ваквата позиционираност создава структурен јаз бидејќи додека младите се информираат генерално преку дигиталните платформи, институциите комуницираат во огромна мера институционално и само преку традиционалните канали за комуникација.

Без адаптација на каналите и форматите, транспарентноста останува ограничена во својот реален досег. Но, препораката не се однесува на замена на традиционалните канали и алатки со дигитални, туку зголемување и збогатување на опсегот на информирање, транспарентност и вклученост на граѓаните и преку дигиталните канали и алатки за комуникација и двонасочна комуникација помеѓу институциите и граѓаните за време на изборните процеси.

Ваквиот пристап дополнително ќе ја зајакне довербата на граѓаните во клучните институции и би ги позиционирало уште повисоко на листата на доверба. Ова би се постигнало доколку транспарентноста стане пишано и системско правило, кое нема да може да зависи од волјата на раководните структури или било кои поединци, како и доколку граѓаните јасно препознаваат која е важноста од дејствувањето на овие институции во заштитата на јавниот интерес за време на изборните процеси.

5.2 Учество на млади и маргинализирани групи

Од аспект на младинското учество, анализата покажува дека институционалната комуникација не била систематски насочена кон младите гласачи, туку се водела само според традиционално установените практики на комуникација со јавноста и несементирање на целните групи што е основа на комуникацијата во дигиталната и ерата на вештачката интелигенција (ВИ ерата).

Како дел од можностите за подобрување кои можат да се применат за следните изборни циклуси спаѓаат: 1) поедноставени водичи за гласање; 2) објаснувања за изборните процедури во прилагодени дигитални формати прифатливи за младите генерации; 3) воведување на дигитални алатки за интеракција, 4) јавни консултации преку младински онлајн форуми и слично.

Во контекст на претходните препораки за зголемување на младинското учество, неопходно е институциите да развијат посебни комуникациски линии насочени кон младите, со јасно дефинирани цели и индикатори.

Дополнително, транспарентноста во однос на пристапноста за лицата со попреченост, етничките заедници и руралните средини останува област со силен потенцијал за унапредување.

5.3 Ризици и системски слабости

И покрај формалната усогласеност со законските обврски, анализата идентификува неколку системски ризици:

Процедурална транспарентност која бара суштинска видливост

Процедуралната транспарентност подразбира формално исполнување на законските обврски за објавување информации, но не секогаш нуди гаранција дека тие информации се навистина разбирливи, достапни и употребливи за јавноста и целните групи на граѓани на кои се наменети. Во изборниот контекст, институциите често ги објавуваат записниците, извештаите и одлуките во целост, но во техничка форма што е тешко разбирлива за просечниот граѓанин. Отсуството на визуелизации, поедноставени објаснувања и контекстуализација доведува до ситуација во која информацијата постои, но многу често е неатрактивна за читање/гледање/слушање и може да не создаде реална видливост или разбирање.

Реактивна наместо проактивна комуникација

Реактивната комуникација се однесува на институционален пристап во кој институциите одговараат само кога ќе се појави јавен притисок, јавна критика, медиумско прашање или конкретен проблем. Секако дека ваквиот пристап е важен, но не е единствен. Потребно се и јасни правила кои ќе имаат процедура кога и како однапред ќе се информира, ќе се објаснуваат процедурите и би се предвиделе сите потенцијални недоразбирања. Во изборен период, проактивниот пристап може значително да ја зголеми довербата, а во спротивно јавноста добива впечаток дека институциите комуницираат под притисок, а не од принцип на отчетност и транспарентност. Од друга страна, проактивната комуникација подразбира редовно, системско и навремено објаснување на процесите, ризиците и одлуките, со цел да се намали просторот за шпекулации и дезинформации.

Ограничена меѓуинституционална координација

Меѓуинституционалната координација е клучна за обезбедување транспарентен изборен процес кој влева доверба кај јавноста. Кога клучните институции постапуваат без јасно усогласени комуникациски протоколи и видлива размена на информации, се создава фрагментирана слика за јавноста. Ова може да доведе до различни интерпретации, доцнење во реакциите или неусогласени пораки во случај на нерегуларности. Недоволната комуникациска координација не секогаш укажува на институционална слабост и не означува дека институциите не ја вршат професионално својата улога и должности, туку можат да придонесат за намалување на јавната доверба во целокупниот изборен надзор.

Недоволна дигитална модернизација

И покрај формалното дигитално присуство, институционалната комуникација во изборниот период често останува ограничена на основни веб-страници и базични активности на традиционални социјални мрежи. Недостатокот на интерактивни алатки и апликации, отворени бази на податоци, реално-временски визуелизации и адаптирани формати за млади корисници ги ограничува можностите за продлабочена транспарентност и зајакнување на довербата на граѓаните и особено младата популација во демократските изборни процеси. Во услови кога општествената и изборната комуникација сè повеќе се одвива онлајн, институциите ризикуваат да останат чекор зад динамиката на дигиталниот јавен простор. Дигиталната модернизација не значи само присуство на интернет, туку и стратешко користење на технологијата за зголемување на довербата и јавната контрола.

Напоменуваме и тука дека дигиталното присуство не значи намалување или отфрлање на традиционалните активности и комуникација која води кон транспарентност и отчетност. Напротив, се советува задржување на постоечките модели на комуникација, дополнително професионално проширено со оние поврзани со дигиталните алатки и платформи.

Ниско ниво на јавна едукација за механизмите за пријавување неправилности

Иако постојат формални механизми за поднесување приговори и пријавување нередовности, нивната употреба зависи од информираноста на граѓаните. Недоволната јавна едукација за тоа каде, како и во кои рокови можат да се пријават изборни прекршувања создава впечаток дека системот е сложен и може да обесхрабри ваквите неправилности да се пријавуваат. Ова особено влијае врз младите и маргинализираните групи, кои би можеле да се воздржат од користење на постојните механизми поради недоверба или недоволно разбирање на процедурите. Зголемувањето на транспарентноста во оваа област подразбира активна информативна кампања, јасни упатства и поедноставени дигитални канали за пријавување.

Овие системски ризици не укажуваат на системска злоупотреба, туку на институционален модел кој функционира во рамки на минимумот на законските обврски, и е неопходно да се прошири кон максимумот на демократската транспарентност и активности за транспарентност, отчетност и двонасочна комуникација во дигитална и ВИ ера.

6. Општи заклучоци

За време на Локалните избори 2025, клучните институции како ДИК, ДКСК и ААВМУ целосно демонстрираа формална усогласеност со законските обврски за транспарентност и отчетност. Сепак, транспарентноста често останува процедурална, наместо суштинска. Недостигот на разбирлива и навремена комуникација го ограничува градењето на дополнителна доверба во изборните процеси, особено помеѓу младата популација.

Оттука, посебно значајно е прашањето на учеството на младите. Недоволно таргетирани комуникациски стратегии и отсуство на структурирани механизми за нивно вклучување преку користење на современи комуникациски алатки укажуваат на потреба од долгорочни и системски дополнувања и измени во делот на спроведување на принципите на транспарентност, отчетност и двонасочна комуникација.

6.1. Продлабочени препораки по институции

6.1.1 ДИК - дополнителни препораки

Развој на интерактивен „Изборен портал“ со визуелни податоци во реално време.

Овој портал би овозможил јавноста да ги следи сите изборни податоци (не само изборните резултати) преку инфографици, мапи и други визуелизации, наместо исклучиво преку табели и соопштенија.

Воведување редовни брифинзи и со граѓански организации, како и младински претставници.

Редовните брифинзи би обезбедиле континуирана размена на информации и навремено појаснување на процедурите, со што би се намалиле евентуални недоразбирања. Истовремено, да се разгледаат и можностите за вклучување на млади влијателни личности во едукацијата и комуникацијата со младите гласачи во име на ДИК, а особено со оние кои прв пат можат да го остварат своето право на глас.

Интерактивно објавување на методологијата за постапување по приговори.

Јавно достапна и интерактивно објаснета методологија би ја зголемила предвидливоста и транспарентноста на одлуките на ДИК во однос на жалбените постапки, особено за младата популација и би поттикнало зголемено граѓанско учество и влијание во спроведувањето на демократски изборни процеси.

Годишен извештај посветен на активностите директно преземени и насочени за зголемена транспарентност, отчетност и инклузивна комуникација со јавноста.

Таков извештај би овозможил систематско мерење на напредокот во отвореноста и отчетноста на институцијата, надвор од самиот изборен циклус, како и самоевалуација и поттик за вклучување на јавноста директно и преку медиумите (традиционалните и дигиталните) за негово коментирање.

6.1.2 ДКСК - дополнителни препораки

Јавен регистар на предмети поврзани со изборен процес.

Регистарот би обезбедил прегледност на сите пријави, текот на постапувањето и конечните исходи, без повреда на законските ограничувања.

Објавување на рокови за постапување преку интераактивни формати на комуникација со јавноста.

Јасно дефинирани и јавно објавени рокови обработени на дигитален и интерактивен начин би ја зголемиле отчетноста и би ја намалиле перцепцијата за можно одложено постапување.

Годишна анализа на ризици за изборна корупција.

Систематска анализа на ризичните точки во изборниот процес би помогнала во превенција и подобро таргетирање на надзорните активности, како и развивање на медиумска и онлајн дебата со вклучување на заинтересирани граѓани и дополнителна едукација на младите гласачи.

Специјализирана кампања за млади гласачи за препознавање злоупотреба на јавни ресурси.

Преку едноставни и дигитално прилагодени формати, младите би биле информирани како да препознаат и пријават потенцијални неправилности. Овие активности би се спроведувале системски

6.1.3 ААВМУ - дополнителни препораки

Објавување на поедноставени резимеа од мониторинг извештаите во прилагодени дигитални формати.

Кратки и разбирливи верзии на извештаите би ја направиле регулаторната работа подостапна за пошироката јавност, особено за младата популација.

Развој на алатка за следење на медиумска рамнотежа во реално време.

Интерактивна алатка би овозможила јавноста самостојно да ја следи застапеноста на политичките субјекти во медиумите и дополнително да креира препораки и предлага механизми за подобрување на истата.

Соработка со академски институции и независни центри за анализа на дигитални кампањи.

Таквата соработка би овозможила подлабока и независна експертиза во проценката на онлајн политичката комуникација и поголем интерес за вклучување на младите во следењето и креирањето на таквите активности.

Стандарди за транспарентност на алгоритамско рекламирање.

Воспоставувањето на јасни правила за политичко рекламирање на дигиталните платформи би ја зголемило отчетноста во новиот медиумски простор. Дополнително, регулирање на употребата на ВИ во рамки на кампањата би било навремено и мошне корисно решение кое во огромна мера ќе влијае за вклученост на граѓаните во

комуникациските активности на институцијата, а со тоа би влијаело на зголемувањето на нејзината транспарентност и отчетност.

7. Стратешки препораки на системско ниво

Креирање национална стратегија за изборна транспарентност – Ваквата стратегија би обезбедила долгорочна рамка и координација меѓу институциите во однос на транспарентноста и отчетноста.

Обврзувачки стандарди за јавна комуникација во изборен период - Јасни и униформни стандарди би спречиле различни практики и би обезбедиле конзистентност во институционалната комуникација.

Отворени бази на податоци за изборно финансирање - Јавно достапни и лесни за пребарување податоци за финансирањето на кампањите би овозможиле поефикасен граѓански и медиумски надзор.

Механизам за редовна евалуација на изборниот процес со учество на граѓански организации - Редовниот и предефиниран дијалог со граѓанскиот сектор би придонел за независна проценка и континуирано подобрување на процесот.

Интеграција на младинските препораки од Policy Brief³³ на тема „Зголемување на учеството на младите во политиката преку измени на изборниот законик“ во изборната реформа - Препораките за зголемување на младинското учество да станат дел од законските и процедуралните измени, односно да не останат на ниво на стручна анализа.

Законски измени за поедноставување на кандидатурата на млади лица - Поедноставените процедури би го намалиле административниот товар и би поттикнале поголема политичка инклузија на младите.

Воведување на дигитални алатки за јавен надзор - Дигиталните механизми за следење на постапките и одлуките би ја зголемиле транспарентноста и јавната контрола.

Засилување на медиумската писменост како дел од изборната култура - Подобрата медиумска писменост би ја намалила изложеноста на дезинформации и би ја зајакнала информираната одлука на гласачите.

Особено важно е следење и примена на законодавството на Европската Унија (ЕУ) во делот на употребата на алатките на вештачката интелигенција (ВИ) и заштита од евентуална нејзина злоупотреба во изборни и други демократски процеси, односно

³³ Здружение „НОВУС“, Policy Brief, Зголемување на учеството на младите во политиката преку измени на изборниот законик, 2025, автори: Бојан Кордалов, Томе Гушев, Ѓорѓи Милушев, <https://associationnovus.org/wp-content/uploads/2025/07/Полиси-Бриф—Зголемување-на-учеството-на-младите-во-политиката-преку-измени-на-изборниот-законик.pdf>

навремено усвојување на легислативните препораки и акти, како и нивно спроведување.

Последната препорака е клучна посебно во време кога ВИ зазема важен простор во предизборните, комуникациските и кампањските активности, а со самото тоа се отвора и простор за злоупотреби на лични податоци и идентитет, манипулирање со волјата на граѓаните и слично.

Заклучок:

Локалните избори 2025 беа спроведени во институционално стабилен контекст и со почитување на формалните процедури вклучително во делот на транспарентноста и отчетноста. Сепак, анализата покажува дека транспарентноста често останува во рамки на законскиот и административен минимум.

За да се постигне целосно почитување на начелата на доброто управување во сферата на транспарентноста и отчетноста, клучните институции е неопходно да го надминат принципот само на „објавување информации“ и да преминат кон активности за „градење зголемена и растечка доверба“. Тоа подразбира проактивна комуникација, дигитална модернизација, јасна отчетност и активна вклученост на различните целни групи, особено младите и претставниците на граѓанското општество.

Важно е да се нотира дека изборниот процес не завршува со објавувањето на резултатите и победниците од изборите. Тој продолжува преку континуирана институционална одговорност за зголемување на системската транспарентност и отчетност како постојан и континуиран процес.

Значење на извештајот во контекст на изборната реформа

Овој Документ не претставува само мониторинг на еден изборен циклус, туку придонес кон пошироката дебата за унапредување на изборната реформа и зајакнување на демократските стандарди во Република Северна Македонија. Преку систематска анализа на транспарентноста, отчетноста и институционалната комуникација, документот има за цел да послужи како алатка за институционално учење и подобрување на практиките во идните изборни процеси.

Наодите и препораките содржани во овој извештај се во согласност со европските стандарди за изборен интегритет, транспарентност и владеење на правото, и претставуваат конструктивен придонес во рамките на процесот на европска интеграција. Во тој контекст, зајакнувањето на изборната транспарентност не е само техничко прашање, туку дел од пошироката обврска за градење доверба меѓу институциите и граѓаните и за консолидирање на демократската култура во земјата.

Биографија на авторот:

Бојан Кордалов е виш експерт за стратешки комуникации и ЕУ видливост, со повеќе од 20 години професионално искуство во комуникациско трансформирање на сложени теми поврзани со политиките на Европската Унија, доброто управување и дигиталната трансформација во јасни и прилагодени пораки на целните публики кои ги поддржуваат стратешките цели и придонесуваат за ефективната вклученост на сите засегнати страни. Во моментот, тој работи како директор за креирање на политики и комуникација во Европскиот центар за извонредност (ECE) во Брисел и како Виш експерт за комуникација и ЕУ видливост во рамки на повеќе ЕУ-финансирани проекти.

Во фокусот на работниот ангажман на Бојан Кордалов е јакнењето на медиумската, дигиталната писменост, ефикасната транспарентност и отчетност на јавните институции, спротивставување на дезинформациите, како и унапредување на демократското учество. Тој е редовен учесник и придонесува во дискусии на ниво на Европската Унија, кои се поврзани со стратешкото комуницирање, ВИ писменоста, проширувањето на ЕУ, транспарентноста и граѓанската доверба.

Повеќе информации: <https://www.linkedin.com/in/bojankordalov/>

Користена литература / Библиографија:

ОБСЕ/ОДИХР, Конечен извештај за локалните избори во Северна Македонија 2025, Варшава, 2025, достапно на: <https://www.osce.org/odihr/elections/north-macedonia>

ОБСЕ/ОДИХР, Прелиминарна изјава за локалните избори во Северна Македонија 2025, 2025, достапно на: <https://www.osce.org/odihr/elections/north-macedonia>

Совет на Европа, Конгрес на локални и регионални власти, Observation of Local and Regional Elections, достапно на: <https://www.coe.int/en/web/congress/observation-des-elections>

Совет на Европа, Конгрес на локални и регионални власти, Ревидирана европска повелба за учество на младите во локалниот и регионалниот живот, 2003, достапно на: <https://rm.coe.int/168071b4d6>

Венецијанска комисија, Code of Good Practice in Electoral Matters, Совет на Европа, 2020 консолидирана верзија, достапно на: <https://www.venice.coe.int>

Државна изборна комисија, официјална веб-страница и јавно објавени податоци за Локалните избори 2025, достапно на: <https://www.sec.mk>

Државна комисија за спречување на корупцијата, соопштенија и изборни извештаи 2025, достапно на: <https://www.dksk.mk>

Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, мониторинг извештаи за изборната кампања 2025, достапно на: <https://avmu.mk>

Westminster Foundation for Democracy (WFD), Индекс на транспарентност на политичките партии 2025, достапно на: <https://www.wfd.org>

Westminster Foundation for Democracy (WFD), Социо-политичко учество на младите во Северна Македонија, Скопје, 2023, достапно на: <https://www.wfd.org>

Светска здравствена организација (WHO), World Report on Disability, Женева, 2011, достапно на: <https://www.who.int>

НОВУС, Изборен Навигатор – платформа за мониторинг на изборниот процес, достапно на: <https://izborennavigator.mk>

НОВУС, Извештај за локалните избори 2025, достапно на: <https://izborennavigator.mk>

Кордалов, Бојан; Гушев, Томе и Милушев, Ѓорги, Зголемување на учеството на младите во политиката преку измени на изборниот законик (Policy Brief), Здружение „НОВУС“, 2025, достапно на: <https://associationnovus.org/wp-content/uploads/2025/07/Полиси-Бриф—Зголемување-на-учеството-на-младите-во-политиката-преку-измени-на-изборниот-законик.pdf>

Совет за регионална соработка (RCC), Balkan Barometer 2025: Public Opinion Survey, Сараево, 2025, <https://www.rcc.int/files/user/docs/526be4ca2a16abdcf8d0cd088eee473f.pdf>

Институт за демократија „Социетас Цивилис“ - Скопје (ИДЦС), Јавна перцепција за работата на Собранието: Извештај од фокус групи (декември 2025), Скопје, <https://idscs.org.mk/mk/2025/12/24/fokus-grupi-sobranie-javna-percepcija/>

Фондација Метаморфозис, Институционална и општинска комуникација на Фејсбук и нивните официјални веб-страници за време на Локалните избори 2025, Скопје, https://metamorphosis.org.mk/en/izdanija_arhiva/institutional-and-municipal-communication-on-facebook-and-their-official-webpages-during-the-2025-local-election-campaign-in-north-macedonia/

Министерство за финансии, Образец за финансиски извештај на учесниците во изборната кампања за Локални избори 2025 година, <https://finance.gov.mk/mk-MK/oblasti/obrazec-za-finansiski-izvestaj-na-ucesnicite-vo-izbornata-kampanja/obrazec-za-finansiski-izvestaj-na-ucesnicite-za-lokalni-izbori-2025-godina>

Совет на Европа (CDDG), Guidelines on Political Campaign Finance (декември 2025), <https://rm.coe.int/eccd-guidelines-on-political-campaign-finance-dec2025/488029c46b>

Изборен законик на Република Северна Македонија (Пречистен текст), „Службен весник на РСМ“, бр. 40/06... и последични измени заклучно со 2024 година; Види исто така: Државен завод за ревизија, Законска регулатива за финансирање на изборни кампањи, <https://dzt.mk/mk/politika/izbori/zakonska-regulativa>

Правилник за содржината и формата на образецот на извештајот за примените донации и образецот на вкупниот финансиски извештај за изборната кампања, „Службен весник на РСМ“, бр. 84/2024; Образец достапен на веб-страницата на Министерство за финансии: <https://finance.gov.mk/mk-MK/oblasti/obrazec-za-finansiski-izvestaj-na-ucesnicite-vo-izbornata-kampanja/obrazec-za-finansiski-izvestaj-na-ucesnicite-za-lokalni-izbori-2025-godina>

Државна комисија за спречување на корупцијата (ДКСК), Регистар на службени возила и вонредни активности во изборен период 2025, <https://dksk.mk/mk/%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%BE-42-%D0%BE%D0%B4-%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D0%B8%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D0%B4%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82/>

Државен завод за ревизија (ДЗР), Изборни процеси: Локални избори 2025 – Објавени финансиски извештаи на учесниците, <https://dzt.mk/mk/izbori/lokalni-izbori>

Државна изборна комисија (ДИК), Соопштение бр. 30: Потпишан Меморандум за соработка во пресрет на Локалните избори 2025, <https://www.sec.mk/soopshtenie-30/>

Државен завод за ревизија (ДЗР), Едукација за финансиско известување на учесниците во изборната кампања за Локалните избори 2025, <https://dzt.mk/mk/251001-edukacija-za-finansisko-izvestuvane-na-uchescnicite-vo-izbornata-kampana-za-lokalnite-izbori>

Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (АВМУ), Извештај за платено политичко рекламирање (ППР) во изборниот процес 2025, <https://avmu.mk/wp-content/uploads/2025/11/Извештај-за-ППР-во-вториот-круг-од-Локалните-избори-2025.pdf>

Анализата е дел од проектот „Изборен Навигатор за зајакнување на демократијата и изборниот процес во С.Македонија“ е проект спроведуван од Центар за истражување и анализи НОВУС. Овој проект е субгрант добиен во рамки на „ЕУ поддршка за Граѓански ресурсен центар – фаза 2“ финансиран од Европската Унија. Содржината на документот е единствена одговорност на спроведувачот на проектот и не ги одразува ставовите на Европската Унија и на Граѓанскиот ресурсен центар.

